

Αναδιφώντας το χθες (352)

Η όμορφη ιστορία ενός σχολικού εργαστηρίου φυσικών επιστημών (και η καθόλου όμορφη καταστροφή του) (2)

■ Του ΧΑΡΗ ΣΤΡΑΤΙΔΑΚΗ*

ποιοι κομματικός φίλος, ο οποίος θα έφερνε και μερικές ψήφους. Έτσι δεν υπήρξε συνέχεια, πέραν των όσων η προσπάθεια εκείνη μπορεί να άφησε στη μνήμη των παιδιών που συμμετείχαν.

Συνεχίζω σήμερα, με σκοπό να τελειώσω την επόμενη εβδομάδα, το ιστορικό της σχολικής καινοτομίας ενός εργαστηρίου φυσικών επιστημών, στο οποίο οι μαθητές είχαν πρωταγωνιστικό ρόλο. Ήταν μια προσπάθεια που άνησε πριν από ένα τέταρτο του αιώνα στο 2^ο Δημοτικό Σχολείο του Ρεθύμνου και στη συνέχεια καταβαρθώθηκε. Έσβησε όταν ο τότε αρετός του κλάδου Γ. Ψ. έκρινε ότι η απόσπασή μου στο σχολείο και η λειτουργία του εργαστηρίου δεν ήταν «για το συμφέρον της υπηρεσίας», ενώ προφανώς πιο συμφέρον θα ήταν να αποσπαστεί εκεί κά-

στοις ανθρώπους η κοινωνία θέλει να βάζει ταμπέλα: καλός-κακός, έξυπνος-βλάκας, νομιμόφρονος-κομπιναδόρος και μερικές εκατοντάδες ακόμα τέτοιους χαρακτηρισμούς.

Στο τέλος καθενός τριμήνου, από τα τρία της κάθε χρονιάς, προέκυπτε σταθερά το ζήτημα των βαθμών. Σ' αυτό εφάρμοζα την ίδια φιλοσοφία μ' αυτήν που είχα και στις «κανονικές» μου τάξεις. Επιλέγω ένα απόσπασμα από σχετικό άρθρο μου στο περιοδικό του εργαστηρίου (εικόνα). «...Και μιας και λίγες μόνο μέρες πριν τελειώσει το τρίμηνο, ας πούμε και δυο λόγια για τους περίφημους βαθμούς. Θα έχετε ίσως καταλάβει ότι η κοινωνία στην οποία ζούμε δίνει σε κάθε αντικείμενο από ένα ταμπέλακι. Για παράδειγμα, φίδι=επιβλαβές, πρόβατο=ωφέλιμο (ίσως γιατί το πρόβατο τρώγεται, υπακούει, ενώ το φίδι δεν κάθεται να το χαϊδέψουμε και μερικές μάλιστα φορές μας δαγκώνει!). Αλλά ακόμα και

τον Δημήτρη, τη Γιάννα ή τον Αντωνάκη αλλά σε σύγκριση με τον ίδιο μας τον εαυτό! Κάντε μια απλή ερώτηση στον εαυτό σας και απαντήστε την ειλικρινά: το 1993 βελτιώθηκα, έγινα καλύτερος, έγινα πιο ουσιαστικός απ' ό,τι το 1992; Αν ναι, ξεχάστε τους βαθμούς και τις ταμπέλες! Αν όχι, προβληματιστείτε και διορθωθείτε...».

Γιατί όχι λοιπόν να μη θέλει να βάλει ταμπέλα και στους μαθητές; Κι αυτά τα ταμπέλακια δεν είναι παρά οι βαθμοί... Δέκα και εννιά..., ίσον «άριστος», «καλός», «μέτριος» και ας μη συνεχίσουμε... Αλλά ποτέ να μην ξεχνάτε παιδιά ότι τους πραγματικούς βαθμούς τους δίνει αργότερα η ζωή και ότι η πραγματική πρόοδος δεν είναι σε σύγκριση με

Σημειώνω ότι τη φράση «τους πραγματικούς βαθμούς τους δίνει αργότερα η ζωή» την είχα υπογραμμισμένη. Και εξακολουθώ να το πιστεύω και σήμερα. Δείτε τη φωτογραφία με το «Δέντρο της ζωής» στο βάθος, διακρίνετε τα τότε παιδιά και αναλογιστείτε την πορεία τους τριάντα και πλέον χρόνια αργότερα: Κατερίνα Μιχαλάκη, Ειρήνη Ρωμανίδου, Δημήτρης Σκαρτολιάκης, Θεοδωρής Νημάς, Μιγάλης Ρουσάκης κ.ά. Να είναι όλα τους καλά κι όσο γίνεται πιο χρήσιμα στην κοινωνία μας. Τα ευγνωμονώ που μου έδωσαν την ευκαιρία να εφαρμόσω μια άλλη παιδαγωγική, σε μια εποχή που το τράβηγμα του αυτιού (και όχι μόνο αυτό...) δεν ήταν καθόλου ασύνηθες, μια παιδαγωγική πιο φιλελεύθερη και πιο ανθρώπινη σε τελική ανάλυση, έστω κι αν τους στερήσα τη χαρά να παρουσιάσουν στους απαιτητικούς γονείς τους εντυπωσιακούς βαθμούς... (στην εικόνα μια εξαιρετική σχετική γελοιογραφία του Βασίλη Γαλλιάρη).

Μαθήμα κάναμε και σ' άλλους χώρους, εκτός του Εργαστηρίου. Για παράδειγμα, το μικροσκόπιο που διαθέταμε δεν ήταν ικανό να μας δώσει εικόνα των συστατικών του αίματος, γι' αυτό και έπαιρνα τα παιδιά και επισκεπτόμασταν χώρους που διέθεταν σοβαρά τέτοια μηχανήματα. Τη μία χρονιά είχαμε επισκεφθεί το αιματολογικό εργαστήριο του Νοσοκομείου, επειδή όμως εκείνο ήταν μακριά από το σχολείο και η μετακίνηση πέντε μαθητικών τμημάτων μέσα σε μια εβδομάδα δημιουργούσε προβλήματα, αναζητήσαμε κάποιον πιο κοντινό. Και το βρήκαμε στο μικροβιολογικό εργαστήριο της κυρίας Μαρίας Φανουργάκη, καλή της ώρα, δίπλα σχεδόν στο σχολείο μας. Κι ακόμα κάναμε όταν χρειάστηκε επισκέψεις σε φαρμακεία, ενώ είχαμε καλέσει στο εργαστήριο και επιστήμονες (γιατρούς, φυσικούς, γεωλόγους κ.ά.) να μας μιλήσουν εκτενέστερα για κάποια θέματα. Θυμάμαι με την ευκαιρία τις επισκέψεις μας είχε κάνει ο φίλος Βασίλης Σιμιτζής (εικόνα) και πόση βοήθεια μας πρόσφερε.

Οι αναγνώστες θα έχουν αντιληφθεί ότι το Εργαστήριό μας δεν ήταν έναν τυπικό του είδους, αλλά ένας πειραματισμός πολύ πιο ολιστικός. Εκείνο μάλιστα που το χαρακτήριζε ήταν, πέραν της αντιαυταρχικής ιδεολογίας, ο οικολογικός προσανατολισμός, σε μια εποχή, πριν από ένα τέταρτο του αιώνα, που αυτός δεν ήταν καθόλου ευπρόσδεκτος. Θεωρώ όμως ότι αυτός ακριβώς ο χαρακτήρας ήταν που άφησε το πιο ισχυρό αποτύπωμα στη συνείδηση των παιδιών. Ο μαθητής μου και σήμερα βουλευτής Γιάννης Κεφαλογιάννης, μέλος του Εργαστηρίου επί τρία χρόνια, είχε γράψει προλογίζοντας το βιβλίο μου «Εκτός Σχολικής αιθούσας» το 2017 ότι το πρώτο που θυμάται απ' αυτό ήταν οι αναγνώσεις βιβλίου που διοργανώναμε, ιδιαίτερες με το βιβλίο «50 πράγματα που μπορούν να κάνουν τα παιδιά για να σώσουν τη γη».

Εννοείται ότι το Εργαστήριό μας οργάνωνε επισκέψεις σε μουσεία και παρακολούθηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων σε ορισμένα απ' αυτά. Συναρπαστική ήταν η ξενάγησή μας σε μια περιοδεύουσα έκθεση του Μουσείου Φυσικής Ιστορίας του Πανεπιστημίου Κρήτης, τότε που δεν είχε ακόμα αποκτήσει μόνιμη στέγη, στη Λεωφόρο Κνωσού αρχικά και στην Ηλεκτρική αργότερα. Η ρεθεμνιώτικη έκθεση είχε γίνει στην αίθουσα του Αγίου Φραγκίσκου και το πιο εντυπωσιακό όλων, για τα παιδιά τουλάχιστον, ήταν τα ζωντανά ζώα, μεταξύ των οποίων μερικά φιδιά τυπικά της Κρήτης. Περιπτώ να πω ότι οι ενήλικες επισκέπτες τρομοκρατούνταν με την ιδέα να πιάσουν στα χέρια τους όχεντρα και λιακόνι, παρ' όλες τις διαβεβαιώσεις των οργανωτών ότι και τα δυο τους είναι ακίνδυνα και ότι η δική μας όχεντρα δεν έχει σχέση με την οχιά της υπόλοιπης Ελλάδας. Αντίθετα τα παιδιά δεν δίσταζαν καθόλου να τα πιάσουν στα χέρια τους και να τα θωπεύσουν, σχηματίζοντας μάλιστα και σχετική ουρά για να το κάνουν.

Εννοείται ότι το Εργαστήριό μας οργάνωνε επισκέψεις σε μουσεία και παρακολούθηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων σε ορισμένα απ' αυτά. Συναρπαστική ήταν η ξενάγησή μας σε μια περιοδεύουσα έκθεση του Μουσείου Φυσικής Ιστορίας του Πανεπιστημίου Κρήτης, τότε που δεν είχε ακόμα αποκτήσει μόνιμη στέγη, στη Λεωφόρο Κνωσού αρχικά και στην Ηλεκτρική αργότερα. Η ρεθεμνιώτικη έκθεση είχε γίνει στην αίθουσα του Αγίου Φραγκίσκου και το πιο εντυπωσιακό όλων, για τα παιδιά τουλάχιστον, ήταν τα ζωντανά ζώα, μεταξύ των οποίων μερικά φιδιά τυπικά της Κρήτης. Περιπτώ να πω ότι οι ενήλικες επισκέπτες τρομοκρατούνταν με την ιδέα να πιάσουν στα χέρια τους όχεντρα και λιακόνι, παρ' όλες τις διαβεβαιώσεις των οργανωτών ότι και τα δυο τους είναι ακίνδυνα και ότι η δική μας όχεντρα δεν έχει σχέση με την οχιά της υπόλοιπης Ελλάδας. Αντίθετα τα παιδιά δεν δίσταζαν καθόλου να τα πιάσουν στα χέρια τους και να τα θωπεύσουν, σχηματίζοντας μάλιστα και σχετική ουρά για να το κάνουν.

Ένα πρόγραμμα που μας κινητοποίησε όλους κι όλες στο Εργαστήριο, περισσότερα από 150 άτομα δηλαδή, ήταν εκείνο με τον τίτλο «Οι ακτές μας». Το πραγματοποιήσαμε από κοινού με το Δ.Σ. Βανάτου Ζακύνθου και με το Βασικό Σχολείο του Ζανδνοοτ στην Ολλανδία, με την παρακίνηση του Συλλόγου Προστασίας Θαλάσσιας Χελώνας. Το πρόγραμμα εκείνο είχε ως αποτέλεσμα να παραχθεί ένα βιβλίο, στο οποίο συμμετείχαν με τις μελέτες τους περισσότεροι από τους μισούς μαθητές. Ένα παράπλευρο όφελος ήταν η εβδομαδιαία πασχαλινή κατασκήνωση που εξασφάλισαμε για είκοσι απ' αυτούς και τρεις συνοδευόντες εκπαιδευτικούς στις κατασκηνώσεις του Αγίου Ανδρέα στην Αττική. Το πρόγραμμα ήταν εκλεκτό, περιλαμβάνοντας μεταξύ άλλων επισκέψεις στην Ακρόπολη, στο Στάδιο, στο Κέντρο Περιβαλλοντικής Θαλάσσιας Χελώνας στη Γλυφάδα, στο Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας (εικόνα) με ξεναγό την αξεχάστη Νίκη Γουλανδρή κ.ά. Την ημέρα του Πάσχα την είχαμε περάσει μαζί με τα παιδιά και τις «μητέρες» του Παιδικού Χωριού SOS στη Βάρη Αττικής. Με την ευκαιρία σημειώνω τα ονόματα των εκπαιδευτικών που δέχτηκαν να συνοδεύσουν σχεδόν για μια εβδομάδα και μάλιστα διακοπών τους μαθητές μας στην Αθήνα: Χρόνης Μαρκάκης και Αργυρούλα Ψωμά. Να είναι όλοι τους καλά!

Μια άλλη δραστηριότητά μας ήταν τα μαθήματα φωτογραφίας. Ακούγεται σήμερα περίεργο αλλά τα καιρώ εκείνα οι φωτογραφικές μηχανές δεν ήταν αυτόματες και η χρήση τους απαιτούσε εξειδικευμένες γνώσεις (διαφράγματα, ταχύτητες κ.λπ.). Εννοείται ότι μιλάμε για την εποχή του φιλμ, κατά την οποία οι φωτογραφικές μηχανές ήταν πανάκριβες, υπαγομένους στον «φόρο πολυτελείας». Αρκεί να πω μόνο ότι κι εγώ ο ίδιος που διδάσκα φωτογραφία τα απογεύματα στα παιδιά δεν είχα δική μου φωτογραφική μηχανή και δανειζόμουν από έναν φίλο. Στο τέλος του πρώτου γύρου των μαθημάτων είχαμε κάνει σχετική Έκθεση στο Κέντρο Νέων του Δήμου Ρεθύμνης στην οδό Μεσολογίων (εικόνα). Εξυπακούεται ότι πέραν της τεχνικής, διδάσκα στα παιδιά ότι γνώριζα από την αισθητική και την ιστορία της φωτογραφίας, ό,τι τουλάχιστον είχα συζητήσει από το σεμινάριο που μας είχε κάνει στο Ρέθυμνο ο Πλάτων Ριβέλλης.

Κλείνω και σήμερα με τη συνέχεια παράθεσης των ονομάτων των μαθητών του Εργαστηρίου κατά ομάδες κατά το σχολικό έτος 1994-95.
Ε2, τέταρτη ομάδα: Μιχαλάκη Κατερίνα, Περβολαράκη Γιωργία, Στριλιγκά Γιάννα, Μαρινάκη Μαίρη, Κεφαλογιάννη Κατερίνα, Χρυσουλάκης Αντρέας
Ε2, πέμπτη ομάδα: Σαουνάτσος Μανώλης, Σκουμπούρης Ρωμανός, Σαριδάκης Μανούσος, Σταγάκη Μαρία, Χρήστου Έλλη
ΣΤ1, πρώτη ομάδα: Ασρινάκης Μάξιμος, Καρασταμάτης Βασίλης, Δημητράκης Γιάννης, Κυμιώτη Μαρία, Κλειδή Ελένη
ΣΤ1, δεύτερη ομάδα: Δημητράκης Βασίλης, Ποθουλάκη Φιλιά, Ψαραδέλλη Ιριγένεια, Κουφάκη Αργυρώ

ΣΤ1, τρίτη ομάδα: Βουμβουράκη Ειρήνη, Βουμβουράκης Κωστής, Κλάδου Μάγδα, Παγουδάκης Γιώργος, Γουνάκης Βαγγέλης
ΣΤ1, τέταρτη ομάδα: Αλισαβέτης Σταύρος, Κατσαντώνη Αλκηστή, Γαληνός Μανώλης, Αθανασιάδου Μαρία
ΣΤ1, πέμπτη ομάδα: Αεράκη Έλια, Ζανιδάκης Μανούσος, Κακογιαννάκη Ειρήνη, Καλλέργη Αλέξης, Βαριδάκη Μαρία
ΣΤ2, πρώτη ομάδα: Παπαδάκη Νίκη, Κεφαλογιάννης Δημήτρης, Καλαϊτζάκη Νικολέτα, Νησανάκης Γιάννης
 Να είναι καλά όλα αυτά τα παιδιά και μερικές δεκάδες ακόμα που είχαν περάσει τα προηγούμενα χρόνια από τους πάγκους του Εργαστηρίου και δούλεψαν, ατομικά ή ομαδικά, κατά τα προτάγματα της εποχής. Όλα τους είναι σήμερα σπουδαία, στην κοινωνία, στο σπίτι και στον μικρόκοσμό τους.
 Θα συνεχίσουμε όμως και θα τελειώσουμε για το Εργαστήριο την επόμενη εβδομάδα.